ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έβδομο τμήμα)

της 23ης Ιανουαρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Συμβάσεις καταναλωτικής πίστης – Οδηγία 2008/48/ΕΚ – Απαιτήσεις όσον αφορά τις πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται σε μια τέτοια σύμβαση πίστης – Υποχρέωση ενημέρωσης – Διάρκεια της σύμβασης – Συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (ΣΕΠΕ) – Τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ»

Στην υπόθεση C-677/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Krajský súd v Prešove (περιφερειακό δικαστήριο Prešov, Σλοβακία) με απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Νοεμβρίου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

A. B.,

F. B.

κατά

Slovenská sporiteľňa a.s.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έβδομο τμήμα),

συγκείμενο από τους F. Biltgen, πρόεδρο του πρώτου τμήματος, προεδρεύοντα του εβδόμου τμήματος, M. L. Arastey Sahún (εισηγήτρια), πρόεδρος του πέμπτου τμήματος, και J. Passer, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. M. Collins

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι A. B και F. B., εκπροσωπούμενοι από τον I. Šafranko, advokát,

– η Slovenská sporiteľňa a.s., εκπροσωπούμενη από τον M. Dubovský, advokát,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σλοβακική.

– η Σλοβακική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την E. V. Larišová,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον P. Ondrůšek και τον A. Tokár,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές) (ΕΕ 2005, L 149, σ. 22), καθώς και της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2008, L 133, σ. 66), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/90/ΕΕ της Επιτροπής, της 14ης Νοεμβρίου 2011 (ΕΕ 2011, L 296, σ. 35) (στο εξής: οδηγία 2008/48).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των A. B. και F. B., καταναλωτών, και, αφετέρου, της Slovenská sporiteľňa a.s., τράπεζας, με αντικείμενο το αίτημα να κηρυχθεί η ακυρότητα ορισμένων ρητρών μιας σύμβασης πίστης (στο εξής: επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση) και να αναγνωριστεί ότι το δάνειο δεν υπόκειται σε τόκους και έξοδα.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2005/29

3 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2005/29, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία ισχύει για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές, όπως αυτές θεσπίζονται στο άρθρο 5, πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από εμπορική συναλλαγή σχετιζομένη με ένα συγκεκριμένο προϊόν.»

Η οδηγία 2008/48

4 Η αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας 2008/48 έχει ως εξής:

«Για να είναι σε θέση ο καταναλωτής να γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της σύμβασης πίστωσης, η σύμβαση θα πρέπει να περιέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες με τρόπο σαφή και ευσύνοπτο.»

5 Το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Παροχή πληροφοριών πριν από τη σύναψη της σύμβασης», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Εγκαίρως και προτού δεσμευθεί ο καταναλωτής από οποιαδήποτε σύμβαση πίστωσης ή σχετική προσφορά, ο πιστωτικός φορέας και, κατά περίπτωση, ο μεσίτης πιστώσεων παρέχουν στον καταναλωτή, βάσει των πιστωτικών όρων και προϋποθέσεων που προσφέρει ο πιστωτικός φορέας και, ενδεχομένως, των προτιμήσεων που έχει εκφράσει και των πληροφοριών που έχει παράσχει ο καταναλωτής, τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για τη σύγκριση διάφορων προσφορών προκειμένου να ληφθεί τεκμηριωμένη απόφαση σχετικά με τη σύναψη σύμβασης πίστωσης. […]

Οι πληροφορίες αυτές προσδιορίζουν:

[…]

ζ) το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο [(ΣΕΠΕ)] και το συνολικό ποσό που πρέπει να πληρώσει ο καταναλωτής, με αντιπροσωπευτικό παράδειγμα που θα πρέπει να αναφέρει όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του εν λόγω επιτοκίου· εφόσον ο καταναλωτής έχει πληροφορήσει τον πιστωτικό φορέα για ένα ή περισσότερα συστατικά στοιχεία της πίστωσης που προτιμά, όπως η διάρκεια της σύμβασης πίστωσης και το συνολικό ποσό της πίστωσης, ο πιστωτικός φορέας πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα στοιχεία αυτά· εάν η σύμβαση πίστωσης προβλέπει διαφορετικούς τρόπους ανάληψης με διαφορετικές επιβαρύνσεις ή χρεωστικά επιτόκια και ο πιστωτικός φορέας προβάλλει το τεκμήριο του παραρτήματος Ι μέρος ΙΙ στοιχείο β), δηλώνει ότι άλλοι μηχανισμοί ανάληψης για τον εν λόγω τύπο σύμβασης πίστωσης μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα υψηλότερα ετήσια πραγματικά επιτόκια·

[…]».

6 Το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Απαιτήσεις παροχής πληροφοριών πριν από τη σύναψη όσον αφορά ορισμένες συμβάσεις πίστωσης που έχουν τη μορφή δυνατότητας υπερανάληψης και όσον αφορά ορισμένες ειδικές συμβάσεις πίστωσης», ορίζει τα εξής:

«1. Εγκαίρως πριν δεσμευθεί ο καταναλωτής από οποιαδήποτε σύμβαση πίστωσης ή από οποιαδήποτε προσφορά σχετική με σύμβαση πίστωσης κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφοι 3, 5 ή 6, ο πιστωτικός φορέας και, κατά περίπτωση, ο μεσίτης πιστώσεων παρέχουν στον καταναλωτή, βάσει των πιστωτικών όρων και προϋποθέσεων που προσφέρει ο πιστωτικός φορέας και, ενδεχομένως, των προτιμήσεων που έχει εκφράσει και των πληροφοριών που έχει παράσχει ο καταναλωτής, τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για τη σύγκριση διάφορων προσφορών και τη λήψη τεκμηριωμένης απόφασης σχετικά με τη σύναψη σύμβασης πίστωσης.

Οι πληροφορίες αυτές προσδιορίζουν:

[…]

στ) το [ΣΕΠΕ], μέσω αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων που θα αναφέρουν όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του εν λόγω επιτοκίου·

[…]».

7 Το άρθρο 10 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται στη σύμβαση πίστωσης», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Οι συμβάσεις πίστωσης καταρτίζονται εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου.

Όλα τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν από ένα αντίτυπο της σύμβασης πίστωσης. Το παρόν άρθρο ισχύει υπό την επιφύλαξη τυχόν εθνικών κανόνων όσον αφορά το κύρος της σύναψης συμβάσεων πίστωσης, οι οποίοι είναι σύμφωνοι προς το κοινοτικό δίκαιο.

2. Η σύμβαση πίστωσης πρέπει να προσδιορίζει, με τρόπο σαφή και ευσύνοπτο:

[…]

γ) τη διάρκεια της σύμβασης πίστωσης·

[…]

ζ) το [ΣΕΠΕ] και το συνολικό ποσό που πρέπει να πληρώσει ο καταναλωτής, υπολογιζόμενο κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης πίστωσης· πρέπει να αναφέρονται όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του επιτοκίου αυτού·

η) το ποσό, τον αριθμό και την περιοδικότητα των καταβολών που πρέπει να πραγματοποιηθούν από τον καταναλωτή και, κατά περίπτωση, τη σειρά με την οποία θα κατανεμηθούν οι δόσεις σε διάφορα τρέχοντα υπόλοιπα στα οποία εφαρμόζονται διαφορετικά χρεωστικά επιτόκια για τους σκοπούς της εξόφλησης·

[…]».

8 Το άρθρο 14 της οδηγίας 2008/48, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα υπαναχώρησης», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Ο καταναλωτής διαθέτει προθεσμία δεκατεσσάρων ημερολογιακών ημερών για να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση πίστωσης χωρίς να αναφέρει τους λόγους.

Η προθεσμία αυτή υπαναχώρησης αρχίζει:

α) είτε την ημέρα σύναψης της σύμβασης πίστωσης· είτε

β) την ημέρα κατά την οποία ο καταναλωτής παραλαμβάνει τους όρους της σύμβασης και τις πληροφορίες κατά το άρθρο 10, εάν η ημέρα αυτή είναι μεταγενέστερη από την ημερομηνία στην οποία αναφέρεται το στοιχείο α) του παρόντος εδαφίου.»

9 Κατά το άρθρο 19 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Υπολογισμός του [ΣΕΠΕ]»:

«[…]

3. Ο υπολογισμός του [ΣΕΠΕ] γίνεται σύμφωνα με το τεκμήριο ότι η σύμβαση πίστωσης εξακολουθεί να ισχύει για όλη τη συμφωνηθείσα διάρκειά της και ότι ο πιστωτικός φορέας και ο καταναλωτής εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τους όρους και κατά τις ημερομηνίες που έχουν καθορισθεί στη σύμβαση πίστωσης.

4. Για τις συμβάσεις πίστωσης που περιέχουν ρήτρες για τη δυνατότητα διακύμανσης του χρεωστικού επιτοκίου και, κατά περίπτωση, των επιβαρύνσεων που περιλαμβάνονται στο [ΣΕΠΕ], των οποίων όμως το ύψος δεν μπορεί να προσδιορισθεί επακριβώς τη στιγμή του υπολογισμού, το [ΣΕΠΕ] υπολογίζεται σύμφωνα με το τεκμήριο ότι το χρεωστικό επιτόκιο και τα λοιπά έξοδα παραμένουν σταθερά ως προς το αρχικό τους επίπεδο και ισχύουν μέχρι το τέλος της σύμβασης πίστωσης.

5. Εφόσον απαιτείται, το [ΣΕΠΕ] μπορεί να υπολογίζεται με τη χρήση των προσθέτων τεκμηρίων που καθορίζονται στο παράρτημα Ι.

Εφόσον τα τεκμήρια που καθορίζονται στο παρόν άρθρο και στο μέρος ΙΙ του παραρτήματος Ι δεν επαρκούν για τον ενιαίο υπολογισμό του [ΣΕΠΕ] ή δεν είναι πλέον προσαρμοσμένα στην εμπορική κατάσταση της αγοράς, η [Ευρωπαϊκή] Επιτροπή μπορεί να καθορίζει τα απαιτούμενα πρόσθετα τεκμήρια για τον υπολογισμό του [ΣΕΠΕ], ή να τροποποιεί τα υφιστάμενα. […]»

10 Το άρθρο 22, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εναρμόνιση και αναγκαστικός χαρακτήρας της παρούσας οδηγίας», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Καθόσον η παρούσα οδηγία περιέχει εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να διατηρούν ή να εισάγουν στο εθνικό τους δίκαιο διατάξεις που παρεκκλίνουν από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία.»

11 Το άρθρο 23 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κυρώσεις», ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τους κανόνες για τις κυρώσεις που επισύρουν οι παραβάσεις των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται δυνάμει της παρούσας οδηγίας και λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή των διατάξεων αυτών. Οι κυρώσεις που προβλέπονται εν προκειμένω πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές.»

12 Το παράρτημα Ι της οδηγίας 2008/48 απαριθμεί, στο μέρος ΙΙ, στοιχεία α′ έως ι′, τα πρόσθετα κριτήρια που απαιτούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ.

Το σλοβακικό δίκαιο

13 O zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (νόμος 129/2010 περί συμβάσεων καταναλωτικής πίστης και λοιπών πιστώσεων και δανείων προς τους καταναλωτές και περί τροποποίησης ορισμένων άλλων νόμων), της 9ης Μαρτίου 2010 (αριθ. 129/2010 Z. z.), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος 129/2010), μεταφέρει την οδηγία 2008/48 στη σλοβακική έννομη τάξη.

14 Κατά το άρθρο 9 του νόμου 129/2010:

«1. Η σύμβαση καταναλωτικής πίστης καταρτίζεται εγγράφως. Άπαντες οι συμβαλλόμενοι λαμβάνουν τουλάχιστον ένα αντίτυπο της σύμβασης επί χάρτου ή επί άλλου σταθερού μέσου προσβάσιμου στον καταναλωτή.

2. Εκτός από τα γενικά στοιχεία που προβλέπονται στον Občiansky zákonník (αστικό κώδικα) […], η σύμβαση καταναλωτικής πίστης πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

[…]

f) τη διάρκεια της σύμβασης καταναλωτικής πίστης και την ημερομηνία πλήρους εξόφλησης της καταναλωτικής πίστωσης·

g) το συνολικό ποσό και το συγκεκριμένο νόμισμα της καταναλωτικής πίστωσης, καθώς και τους όρους που διέπουν την ανάληψή της·

[…]

i) το χρεωστικό επιτόκιο της καταναλωτικής πίστωσης, τους όρους που διέπουν την εφαρμογή του, τον δείκτη ή το επιτόκιο αναφοράς με το οποίο συνδέεται το χρεωστικό επιτόκιο της καταναλωτικής πίστωσης, καθώς επίσης και τις περιόδους κατά τις οποίες το χρεωστικό επιτόκιο μεταβάλλεται και τους όρους και τον τρόπο μεταβολής του· σε περίπτωση που στην καταναλωτική πίστωση εφαρμόζονται διαφορετικά χρεωστικά επιτόκια ανάλογα με την πλήρωση διαφορετικών προϋποθέσεων, οι προαναφερθείσες πληροφορίες παρέχονται για όλα τα εφαρμοζόμενα στην καταναλωτική πίστωση χρεωστικά επιτόκια·

j) το [ΣΕΠΕ] και το συνολικό ποσό που πρέπει να πληρώσει ο καταναλωτής, υπολογιζόμενα με βάση τα δεδομένα που ισχύουν κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης καταναλωτικής πίστης· πρέπει να αναγράφονται όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του εν λόγω επιτοκίου·

k) το ποσό, τον αριθμό και τις ημερομηνίες καταβολής των δόσεων για την αποπληρωμή του κεφαλαίου, των τόκων και λοιπών επιβαρύνσεων και, κατά περίπτωση, τη σειρά με την οποία θα κατανεμηθούν οι δόσεις στα επιμέρους τρέχοντα υπόλοιπα στα οποία εφαρμόζονται διαφορετικά χρεωστικά επιτόκια για τους σκοπούς της εξόφλησης της καταναλωτικής πίστωσης·

[…]

m) συνοπτική κατάσταση που αποτυπώνει τις ημερομηνίες και τους όρους καταβολής των τόκων και των σχετικών περιοδικών και μη περιοδικών δαπανών, εφόσον τα έξοδα και οι τόκοι καταβάλλονται χωρίς εξόφληση κεφαλαίου·

n) κατά περίπτωση, τις επιβαρύνσεις για την τήρηση λογαριασμού ή λογαριασμών στους οποίους εγγράφονται τόσο οι καταβολές όσο και οι αναλήψεις, εφόσον το άνοιγμα λογαριασμού είναι υποχρεωτικό, τις επιβαρύνσεις για τη χρήση ενός μέσου πληρωμής τόσο για τις καταβολές όσο και για τις αναλήψεις, καθώς επίσης τις λοιπές επιβαρύνσεις που προκύπτουν από τη σύμβαση καταναλωτικής πίστης και τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να τροποποιούνται αυτές οι επιβαρύνσεις·

[…]

r) το ποσό των συμβολαιογραφικών εξόδων που επιβαρύνουν τον καταναλωτή, εφόσον είναι γνωστά στον πιστωτικό φορέα.

[…]»

15 Το άρθρο 11, παράγραφος 1, του νόμου 129/2010 έχει ως εξής:

«Η χορηγηθείσα καταναλωτική πίστωση θεωρείται ότι δεν υπόκειται σε τόκους και επιβαρύνσεις σε περίπτωση που:

[…]

b) η σύμβαση καταναλωτικής πίστης δεν περιλαμβάνει τα στοιχεία που απαιτούνται με βάση το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχεία a έως k, r και y.»

16 Το άρθρο 122 του αστικού κώδικα προβλέπει ότι οι προθεσμίες πρέπει να εκφράζονται, μεταξύ άλλων, σε μήνες και έτη.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Στις 29 Οκτωβρίου 2014 οι A. B. και F. B. συνήψαν με τη Slovenská sporiteľňa την επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση και το ποσό της πίστωσης μεταφέρθηκε στον τραπεζικό λογαριασμό τους αυθημερόν. Η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση συνήφθη για ορισμένο χρόνο και οι εκκαλούντες της κύριας δίκης ανέλαβαν την υποχρέωση να αποπληρώσουν την πίστωση σε 108 μηνιαίες δόσεις των 54,20 ευρώ. Κάθε δόση θα καταβαλλόταν την εικοστή ημέρα του μήνα. Η πρώτη δόση έληγε στις 20 Δεκεμβρίου 2014 και η 20ή Νοεμβρίου 2023 ορίστηκε ως ημερομηνία καταβολής της τελευταίας δόσης.

18 Η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση προέβλεπε ΣΕΠΕ ύψους 17,93 % και συνολικό ποσό προς αποπληρωμή 5 858,98 ευρώ. Το πεδίο της σύμβασης με τίτλο «Τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ» προέβλεπε τα εξής: «Η πίστωση χορηγήθηκε αμέσως στο σύνολό της· ο δανειολήπτης δεσμεύεται να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του υπό τους όρους και εντός των προθεσμιών που προβλέπονται στη σύμβαση πίστωσης· το επιτόκιο ισχύει μέχρι τη λήξη της πιστωτικής σχέσης». Κατά το σημείο 12 του μέρους ΙΙΙ της σύμβασης: «Η σύμβαση συνάπτεται για ορισμένο χρόνο έως την ολοσχερή εκπλήρωση του συνόλου των υποχρεώσεων που γεννώνται σε σχέση με τη χορηγηθείσα πίστωση».

19 Οι εκκαλούντες της κύριας δίκης θεώρησαν ότι η τελευταία αυτή ρήτρα της σύμβασης ήταν «ασαφής» και είχε τεθεί αντί της υποχρεωτικής αναγραφής της διάρκειας της σύμβασης πίστωσης. Επιπλέον επισήμαναν ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση δεν περιλάμβανε αναφορά στη διάρκειά της ούτε εξέθετε τα τεκμήρια που είχαν χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ.

20 Εκτιμώντας ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση προσέβαλε τα δικαιώματά τους ως καταναλωτών, άσκησαν αγωγή ενώπιον του Okresný súd Prešov (πρωτοδικείου Prešov, Σλοβακία) με αίτημα να κηρυχθεί η σύμβαση άκυρη και η πίστωση απαλλαγμένη από τόκους και έξοδα.

21 Επιληφθέν της έφεσης κατά της πρωτόδικης απόφασης την οποία άσκησαν οι εκκαλούντες, το Krajský súd v Prešove (περιφερειακό δικαστήριο Prešov, Σλοβακία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, κρίνει ότι η ημερομηνία λήξης της πρώτης δόσης και η ημερομηνία λήξης της τελευταίας δόσης αποπληρωμής της πίστωσης δεν αντιστοιχούν κατ' ανάγκην στην πραγματική διάρκεια μιας σύμβασης. Κατά το αιτούν δικαστήριο, παρίσταται «εξαιρετικά προβληματικό» να καθοριστεί ο ακριβής χρόνος για την παροχή της πίστωσης, η διάρκεια της πίστωσης και η ημερομηνία της ολοσχερούς και πραγματικής εκπλήρωσης όλων των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση πίστωσης.

22 Τούτου δοθέντος, κατά το αιτούν δικαστήριο, οι διατάξεις της οδηγίας 2008/48 και, μεταξύ άλλων, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής επιτάσσουν να προσδιορίζεται στη σύμβαση πίστωσης η διάρκεια της σύμβασης αυτής, αφού δεν αρκεί η απλή δυνατότητα του καταναλωτή να υπολογίσει την εν λόγω διάρκεια βάσει των δόσεων αποπληρωμής της πίστωσης.

23 Επιπλέον, δεδομένου ότι το άρθρο 122 του αστικού κώδικα προβλέπει ότι οι προθεσμίες πρέπει να εκφράζονται, μεταξύ άλλων, σε μήνες και έτη, ο προσδιορισμός της διάρκειας της επίμαχης στην κύρια δίκη σύμβασης μπορεί να θεωρηθεί ως ρητός και, επομένως, ότι πληροί την απαίτηση περί σαφήνειας και ευσύνοπτου χαρακτήρα που θέτει η οδηγία 2008/48/ΕΚ.

24 Όσον αφορά την οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29), και την οδηγία 2005/29, μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα για την ερμηνεία τους, εντούτοις εκτιμά, αφενός, ότι είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη η οδηγία 93/13 προς τον σκοπό της ερμηνείας της απαίτησης περί σαφήνειας των συμβατικών ρητρών σύμφωνα με την οδηγία 2008/48 και, αφετέρου, ότι το ζήτημα του ουσιώδους χαρακτήρα των τεκμηρίων που χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ συνδέεται με την εξέταση περί ενδεχόμενης ύπαρξης παραπλανητικής εμπορικής πρακτικής. Συναφώς, εγείρεται το ερώτημα κατά πόσον, εν προκειμένω, το χρονικό διάστημα μετά την παροχή της υπηρεσίας πίστωσης, το οποίο θα μπορούσε να υπερβαίνει τη διάρκεια της επίμαχης στην κύρια δίκη σύμβασης, αντιστοιχεί στο χρονικό διάστημα ύστερα από τη σχετική εμπορική συναλλαγή, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2005/29.

25 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τον λόγο για τον οποίο η οδηγία 2008/48 απαιτεί, πέραν της καταγραφής του ΣΕΠΕ στη σύμβαση πίστωσης, την καταγραφή σε αυτήν και όλων των χρησιμοποιηθέντων τεκμηρίων για τον υπολογισμό του, ενώ όλα τα αναγκαία τεκμήρια για τον υπολογισμό αυτό αποτελούν υποχρεωτικά στοιχεία της σύμβασης τα οποία πρέπει να αναφέρονται σε αυτήν ειδικώς.

26 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η απαίτηση, στην οδηγία αυτή, να αναφέρονται στη σύμβαση πίστωσης τα χρησιμοποιηθέντα τεκμήρια για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ δικαιολογείται από το γεγονός ότι ο μέσος καταναλωτής δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι σε θέση να προσδιορίσει ο ίδιος όλα αυτά τα τεκμήρια.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Krajský súd v Prešove (περιφερειακό δικαστήριο Prešov, Σλοβακία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας [2008/48] την έννοια ότι:

– θα πρέπει να προσδιορίζεται ρητά ο χρόνος διάρκειας της σύμβασης πίστωσης, π.χ. μέσω της αναγραφής της ημερομηνίας σύναψης της σύμβασης και λήξης της διάρκειάς της (από… έως…) ή με τη χρήση ημερολογιακών μονάδων μέτρησης του χρόνου, όπως είναι οι μήνες ή τα έτη (π.χ. για περίοδο ενός έτους), ή

– αρκεί να γίνεται με τέτοιον τρόπο ώστε ο καταναλωτής να υπολογίζει τη διάρκεια της σύμβασης ή να την προσδιορίζει με άλλον τρόπο με βάση τους όρους της, π.χ. με βάση το πλήθος των μηνιαίων δόσεων ή το χρονικό σημείο της πλήρους εξόφλησης της πίστωσης;

2) Έχει το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας [2008/48] την έννοια ότι η διάρκεια μιας σύμβασης πίστωσης, η οποία προσδιορίζεται σε αυτήν, αντιστοιχεί σε χρονικό διάστημα "κατά τη διάρκεια [εμπορικής συναλλαγής]" κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας [2005/29];

3) Έχουν οι φράσεις "με τρόπο σαφή και ευσύνοπτο" και "όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του επιτοκίου αυτού" στο άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας [2008/48] την έννοια ότι:

– τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του [ΣΕΠΕ] πρέπει να αναγράφονται ρητά στη σύμβαση ως τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ ή ότι

– πρέπει ο καταναλωτής να εντοπίζει ο ίδιος τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ, με βάση τους όρους της σύμβασης;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

28 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2008/48 έχει την έννοια ότι μια σύμβαση πίστωσης πρέπει να αναφέρει ρητώς τη διάρκειά της ή αν αρκεί, υπό το πρίσμα της διάταξης αυτής, να καθιστούν οι ρήτρες της σύμβασης δυνατό για τον καταναλωτή να προσδιορίσει με ευχέρεια και βεβαιότητα την εν λόγω διάρκεια.

29 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά την ως άνω διάταξη, η σύμβαση πίστωσης πρέπει να αναφέρει, κατά τρόπο σαφή και ευσύνοπτο, τη διάρκειά της.

30 Όπως προκύπτει από το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας, η απαίτηση, στην περίπτωση σύμβασης πίστωσης που έχει καταρτισθεί εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου, περί σαφούς και ευσύνοπτου προσδιορισμού των στοιχείων που διαλαμβάνονται στη διάταξη αυτή είναι αναγκαία προκειμένου ο καταναλωτής να έχει τη δυνατότητα να λάβει γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών του (αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψη 31, και της 9ης Σεπτεμβρίου 2021, Volkswagen Bank κ.λπ., C-33/20, C-155/20 και C-187/20, EU:C:2021:736, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

31 Η γνώση και η επαρκής κατανόηση, από τον καταναλωτή, των στοιχείων που πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48, να περιλαμβάνει υποχρεωτικώς η σύμβαση πίστωσης είναι αναγκαίες για την ομαλή εκτέλεση της σύμβασης (απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2021, Volkswagen Bank κ.λπ., C-33/20, C-155/20 και C-187/20, EU:C:2021:736, σκέψη 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32 Η απαίτηση αυτή συμβάλλει στην επίτευξη του σκοπού που επιδιώκεται με την οδηγία 2008/48 και συνίσταται, όσον αφορά την καταναλωτική πίστη, στην πλήρη και υποχρεωτική εναρμόνιση σε ορισμένους βασικούς τομείς, η οποία κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να διασφαλιστεί υψηλό και ισοδύναμο επίπεδο προστασίας των συμφερόντων όλων των καταναλωτών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προκειμένου να καταστεί ευχερέστερη η ανάπτυξη εύρυθμης εσωτερικής αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστης (αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψη 32, και της 9ης Σεπτεμβρίου 2021, Volkswagen Bank κ.λπ., C-33/20, C-155/20 και C-187/20, EU:C:2021:736, σκέψη 72 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

33 Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί πιο συγκεκριμένα επί του περιεχομένου της εν λόγω απαίτησης όσον αφορά τη μνεία, σε σύμβαση πίστωσης, του ποσού, του αριθμού και της περιοδικότητας των πληρωμών των οποίων είναι υπόχρεος ο καταναλωτής, κατά το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο η′, της οδηγίας.

34 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι σκοπός της τελευταίας αυτής διάταξης είναι να διασφαλίσει ότι ο καταναλωτής γνωρίζει την ημερομηνία κατά την οποία καθίσταται απαιτητή κάθε πληρωμή της οποίας είναι υπόχρεος. Κατά συνέπεια, στο μέτρο που οι ρήτρες της σύμβασης καθιστούν δυνατό για τον καταναλωτή να προσδιορίζει με ευχέρεια και βεβαιότητα τις οικείες ημερομηνίες πληρωμών, ο σκοπός έχει επιτευχθεί (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψεις 48 και 49).

35 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο η′, της οδηγίας 2008/48 έχει την έννοια ότι δεν απαιτείται η σύμβαση πίστωσης να προσδιορίζει κάθε καταβολή στην οποία πρέπει να προβεί ο καταναλωτής μνημονεύοντας συγκεκριμένη ημερομηνία, εφόσον οι ρήτρες της σύμβασης καθιστούν δυνατό για τον καταναλωτή να προσδιορίζει ευχερώς και μετά βεβαιότητος τις ημερομηνίες των καταβολών (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψη 50).

36 Κατά την ίδια συλλογιστική πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2008/48 εξ αφορμής της υπό κρίση υπόθεσης.

37 Όπως προκύπτει από τη νομολογία που μνημονεύεται στις σκέψεις 30 και 31 της παρούσας αποφάσεως, η γνώση, από τον καταναλωτή, του χρονικού σημείου λήξης της σύμβασης έχει θεμελιώδη σημασία για την άσκηση των δικαιωμάτων του, την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του και την ομαλή εκτέλεση της σύμβασης.

38 Επιπλέον, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η εκτέλεση της σύμβασης αποτελεί τον φυσικό μηχανισμό απόσβεσης των συμβατικών υποχρεώσεων (πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2023, BMW Bank κ.λπ., C-38/21, C-47/21 και C-232/21, EU:C:2023:1014, σκέψη 279).

39 Πλην όμως, η απόσβεση των συμβατικών υποχρεώσεων σηματοδοτεί τη λήξη της σύμβασης και καθορίζει, ως εκ τούτου, τη διάρκειά της.

40 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, σε περίπτωση πλήρους εκτέλεσης της σύμβασης πίστωσης, η υποχρέωση παροχής των πληροφοριών που προβλέπει το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 δεν δύναται πλέον, κατ' αρχήν, να επιτύχει τον επιδιωκόμενο με τη διάταξη αυτή σκοπό, ο οποίος είναι να δοθεί στον καταναλωτή η δυνατότητα να λάβει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για την ομαλή εκτέλεση της σύμβασης και, ιδίως, για την άσκηση των δικαιωμάτων του, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος υπαναχώρησης, ώστε να είναι σε θέση να γνωρίζει την έκταση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών του. Επομένως, οι εν λόγω υποχρεώσεις δεν έχουν πλέον τον ίδιο βαθμό χρησιμότητας άπαξ και η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως (απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2023, BMW Bank κ.λπ., C-38/21, C-47/21 και C-232/21, EU:C:2023:1014, σκέψη 277).

41 Εν προκειμένω, η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση δεν προσδιορίζει ρητώς τη διάρκειά της, πλην όμως αναφέρει τον αριθμό των μηνιαίων δόσεων που πρέπει να καταβληθούν από τους εκκαλούντες της κύριας δίκης καθώς και τις ημερομηνίες κατά τις οποίες λήγουν η πρώτη και η τελευταία από τις μηνιαίες αυτές δόσεις.

42 Λαμβανομένων υπόψη των εκτιμήσεων που εκτίθενται στις σκέψεις 37 έως 40 της παρούσας αποφάσεως, διαπιστώνεται ότι η διάρκεια μιας σύμβασης πίστωσης όμοιας με την επίμαχη στην κύρια δίκη συνδέεται στενά με την ολοσχερή εκπλήρωση των υποχρεώσεων καθενός από τα συμβαλλόμενα μέρη στη σύμβαση και, συνακόλουθα, κατ' ουσίαν, με την αποδέσμευση του κεφαλαίου από τον δανειοδότη και την ολοκληρωτική αποπληρωμή της πίστωσης από τον δανειολήπτη.

43 Επομένως, η μνεία της διάρκειας της σύμβασης πίστωσης δυνάμει του άρθρου 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2008/48 δεν απαιτείται οπωσδήποτε να αποτελεί ρητή αναφορά στην ακριβή ημερομηνία έναρξης και λήξης της σύμβασης, υπό την προϋπόθεση ότι οι ρήτρες της καθιστούν δυνατό για τον καταναλωτή να προσδιορίσει με ευχέρεια και βεβαιότητα την εν λόγω διάρκεια.

44 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να λάβει υπόψη το σύνολο των ρητρών που περιλαμβάνονται στην επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση, ιδίως εκείνων που αναφέρουν τον αριθμό των καταβλητέων μηνιαίων δόσεων και τις ημερομηνίες κατά τις οποίες λήγουν η πρώτη καθώς και η τελευταία μηνιαία δόση που προβλέπεται για την αποπληρωμή της πίστωσης, όπως επίσης τυχόν άλλες ρήτρες που ορίζουν τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών, προκειμένου να εξακριβώσει αν το σύνολο των ρητρών καθιστά, εν προκειμένω, δυνατό για τον καταναλωτή να προσδιορίσει με ευχέρεια και βεβαιότητα τη διάρκεια της εν λόγω σύμβασης.

45 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2008/48 έχει την έννοια ότι μια σύμβαση πίστωσης δεν απαιτείται κατ' ανάγκην να αναφέρει ρητώς τη διάρκειά της, υπό την προϋπόθεση ότι οι ρήτρες της σύμβασης καθιστούν δυνατό για τον καταναλωτή να προσδιορίσει με ευχέρεια και βεβαιότητα την εν λόγω διάρκεια.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

46 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2008/48 έχει την έννοια ότι η αναγραφή, σε σύμβαση πίστωσης, της διάρκειας ισχύος της προσδιορίζει το χρονικό διάστημα «κατά τη διάρκεια» της οικείας συναλλαγής σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2005/29.

47 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά την τελευταία αυτή διάταξη, η οδηγία 2005/29 έχει εφαρμογή στις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές, όπως οι εν λόγω πρακτικές ορίζονται στο άρθρο 5 της ίδιας οδηγίας, «πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από εμπορική συναλλαγή σχετιζομένη με ένα συγκεκριμένο προϊόν».

48 Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει βεβαίως λάβει υπόψη τις διατάξεις της οδηγίας 2005/29 προς τους σκοπούς της ερμηνείας της οδηγίας 2008/48 [πρβλ. απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg), C-303/20, EU:C:2021:479, σκέψεις 42 έως 45].

49 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται εντούτοις ότι, με την αγωγή τους, οι εκκαλούντες της κύριας δίκης ζήτησαν, πρώτον, να διαπιστωθεί η ακυρότητα των ρητρών της επίμαχης στην κύρια δίκη σύμβασης λόγω παράβασης των διατάξεων της οδηγίας 2008/48 και της εθνικής νομοθεσίας περί μεταφοράς της οδηγίας αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη και, δεύτερον, να αναγνωριστεί ότι η πίστωση είναι απαλλαγμένη από τόκους και έξοδα.

50 Πλην όμως, η απλή μνεία, σε σύμβαση πίστωσης, ότι η διάρκειά της εμπίπτει στο χρονικό διάστημα «κατά τη διάρκεια» της συναλλαγής, κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 1, της οδηγίας 2005/29, δεν ασκεί, a priori, καμία επιρροή στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2008/48.

51 Εξάλλου, η απόφαση περί παραπομπής δεν περιέχει στοιχεία από τα οποία να προκύπτει η περίπτωση την οποία αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ούτε εκθέτει τους λόγους για τους οποίους η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι, εν προκειμένω, αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

52 Υπό τις συνθήκες αυτές, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα έχει υποθετικό χαρακτήρα και είναι, ως εκ τούτου, απαράδεκτο.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

53 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ′, της οδηγίας 2008/48 έχει την έννοια ότι τα τεκμήρια που έχουν χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ πρέπει να μνημονεύονται ρητώς στη σύμβαση πίστωσης ή αν αρκεί συναφώς να δύναται να τα προσδιορίσει ο ίδιος ο καταναλωτής ανατρέχοντας στις ρήτρες της σύμβασης.

54 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά την εν λόγω διάταξη, η σύμβαση πίστωσης αναφέρει, κατά τρόπο σαφή και ευσύνοπτο, το ΣΕΠΕ και το συνολικό ποσό που οφείλει ο καταναλωτής, υπολογιζόμενα κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης πίστωσης, ενώ πρέπει επίσης να αναφέρονται όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του συγκεκριμένου επιτοκίου.

55 Όσον αφορά τα τεκμήρια, επιβάλλεται να επισημανθεί ότι το άρθρο 19 της οδηγίας 2008/48 προβλέπει, πρώτον, στην παράγραφο 3 ότι υπολογισμός του ΣΕΠΕ γίνεται σύμφωνα με το τεκμήριο ότι η σύμβαση πίστωσης εξακολουθεί να ισχύει για όλη τη συμφωνηθείσα διάρκειά της και ότι ο πιστωτικός φορέας και ο καταναλωτής εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με τους όρους και κατά τις ημερομηνίες που έχουν καθορισθεί στη σύμβαση πίστωσης. Δεύτερον, κατά την παράγραφο 4 του άρθρου, για τις συμβάσεις πίστωσης που περιέχουν ρήτρες για τη δυνατότητα διακύμανσης του χρεωστικού επιτοκίου και, κατά περίπτωση, των επιβαρύνσεων που περιλαμβάνονται στο ΣΕΠΕ, των οποίων όμως το ύψος δεν μπορεί να προσδιορισθεί

επακριβώς τη στιγμή του υπολογισμού, το ΣΕΠΕ υπολογίζεται σύμφωνα με το τεκμήριο ότι το χρεωστικό επιτόκιο και τα λοιπά έξοδα παραμένουν σταθερά ως προς το αρχικό τους επίπεδο και ισχύουν μέχρι το τέλος της σύμβασης πίστωσης. Τρίτον, η παράγραφος 5 του άρθρου προβλέπει ότι, εφόσον είναι αναγκαίο, για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα πρόσθετα τεκμήρια του παραρτήματος Ι της οδηγίας. Τέταρτον, το συγκεκριμένο παράρτημα αυτό παραθέτει, στο μέρος ΙΙ, στοιχεία α′ έως ι′, τα διάφορα πρόσθετα τεκμήρια που απαιτούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ.

56 Τονίζεται ότι η υποχρέωση αναφοράς των τεκμηρίων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ μέσω αντιπροσωπευτικού παραδείγματος προβλέπεται επίσης στο άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο ζ′, και στο άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο στ′, της οδηγίας 2008/48 ως απαίτηση στον τομέα της προσυμβατικής ενημέρωσης.

57 Η μνεία στο προσυμβατικό στάδιο των διάφορων τεκμηρίων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ καθιστά δυνατή την υλοποίηση του σκοπού του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 σχετικά με τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες στον καταναλωτή για τη σύγκριση των διάφορων προσφορών προκειμένου να λάβει τεκμηριωμένη απόφαση σχετικά με τη σύναψη σύμβασης πίστωσης, η δε σύγκριση αυτή πρέπει να μπορεί να γίνει λαμβανομένου υπόψη του ΣΕΠΕ όπως αυτό κυμαίνεται ανάλογα με τις διαφορετικές διάρκειες των προσφορών που έχει στη διάθεσή του ο καταναλωτής (πρβλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Soho Group, C-686/19, EU:C:2020:582, σκέψη 48).

58 Όσον αφορά την υποχρέωση μνείας των διάφορων τεκμηρίων στη σύμβαση πίστωσης κατά το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ′, της οδηγίας 2008/48, από τη νομολογία που παρατίθεται στη σκέψη 30 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι η συγκεκριμένη υποχρέωση έχει ως σκοπό να διασφαλίσει ότι ο καταναλωτής είναι σε θέση να γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του.

59 Επομένως, η μνεία αυτή πρέπει να παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα να εξακριβώσει αν ο έμπορος υπολόγισε ορθώς το ΣΕΠΕ και, σε περίπτωση αρνητικής απάντησης, να ασκήσει τα δικαιώματά του, μεταξύ άλλων το δικαίωμα υπαναχώρησης που προβλέπεται στο άρθρο 14 της οδηγίας 2008/48, δεδομένου ότι η προθεσμία άσκησης του δικαιώματος της υπαναχώρησης παρατείνεται σε περίπτωση παράβασης των απαιτήσεων του άρθρου 10 της οδηγίας, καθώς και τα λοιπά δικαιώματα που προβλέπονται στην εθνική νομοθεσία, ως κύρωση κατά το άρθρο 23 της ίδιας οδηγίας.

60 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι έχει ουσιώδη σημασία η υποχρέωση μνείας, στη σύμβαση πίστωσης, στοιχείων όπως είναι ιδίως το ΣΕΠΕ του άρθρου 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ′, της οδηγίας 2008/48 (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψη 70).

61 Στο πνεύμα της εν λόγω νομολογίας, διαπιστώνεται ότι η μνεία, σε σύμβαση πίστωσης, των τεκμηρίων που χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ έχει επίσης, ιδίως για τους λόγους που εκτίθενται στις σκέψεις 58 και 59 της παρούσας αποφάσεως, ουσιώδη σημασία για τον καταναλωτή.

62 Καθόσον η παράλειψη μνείας, στη σύμβαση πίστωσης, των στοιχείων αυτών δύναται να θέσει εν αμφιβόλω τη δυνατότητα του καταναλωτή να εκτιμήσει το περιεχόμενο της δέσμευσής του, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η προβλεπόμενη στην εθνική νομοθεσία κύρωση της έκπτωσης του

δανειστή από το δικαίωμα είσπραξης τόκων και εξόδων έχει αναλογικό χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 23 της οδηγίας 2008/48 (πρβλ. απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψη 71).

63 Δεδομένου ότι, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 55 της παρούσας αποφάσεως, τα τεκμήρια για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ ενδέχεται να έχουν σύνθετο χαρακτήρα, είναι αναγκαίο να μνημονεύονται κατά τρόπο σαφή, ευσύνοπτο και ρητό σε μια σύμβαση πίστωσης, χωρίς να αρκεί απλώς και μόνον η δυνατότητα του καταναλωτή να τα προσδιορίσει ανατρέχοντας στις διάφορες ρήτρες της σύμβασης.

64 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ′, της οδηγίας 2008/48 έχει την έννοια ότι τα τεκμήρια που έχουν χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ πρέπει να μνημονεύονται ρητώς στη σύμβαση πίστωσης και δεν αρκεί συναφώς να δύναται ο ίδιος ο καταναλωτής να τα προσδιορίσει ανατρέχοντας στις ρήτρες της σύμβασης.

Επί των δικαστικών εξόδων

65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ’ αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έβδομο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/90/ΕΕ της Επιτροπής, της 14ης Νοεμβρίου 2011,**

   έχει την έννοια ότι:

   μια σύμβαση πίστωσης δεν απαιτείται κατ’ ανάγκην να αναφέρει ρητώς τη διάρκειά της, υπό την προϋπόθεση ότι οι ρήτρες της σύμβασης καθιστούν δυνατό για τον καταναλωτή να προσδιορίσει με ευχέρεια και βεβαιότητα την εν λόγω διάρκεια.

2) **Το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ′, της οδηγίας 2008/48, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/90,**

   έχει την έννοια ότι:

   τα τεκμήρια που έχουν χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου (ΣΕΠΕ) πρέπει να μνημονεύονται ρητώς στη σύμβαση πίστωσης και δεν αρκεί συναφώς να δύναται ο ίδιος ο καταναλωτής να τα προσδιορίσει ανατρέχοντας στις ρήτρες της σύμβασης.

(υπογραφές)